

OFFICIAL PRESS RELEASE

10 'Aokosi 2021

Tu'utu'uni ki he Fokotu'utu'u Ngāue Fakapa'anga

Na'e tali 'e he Poate 'a e kau Talēkita 'o e Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga' i he 'enau fakataha 'i he 'aho 5 ó 'Aokosi 2021, ke kei hoko atu pē 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue fakapa'anga lolotonga' 'a ia 'oku hā atu 'i lalo'. 'Oku fakataumu'a eni ke ngāue'aki 'a e hulu 'i he pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikee', ke nō atu ki he ngaahi sekitoa fakatupu' pea mo tokoni'i e 'ekonōmika 'a e fonua' mei he ngaahi uesia 'o e COVID-19.

- a. Ke hoko atu pē hono ta'etotongi 'a e tupu (interest) 'i he ngaahi 'akauni pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikee' (Exchange Settlement Account) 'oku fakahū 'i he Pangikē Pule' (zero interest rate policy).
- e. Ke 'oua 'e toe ma'ulalo hifo 'i he peseti 'e 80 'a e lahi e ngaahi nō 'oku tuku atu 'e he ngaahi pangikee' 'o fakahoa ki he lahi 'o 'enau ngaahi fakahū pa'anga' (loans/deposit ratio).
- f. Ke tu'uma'u 'i he peseti 'e 10 'a e lahi 'o e pa'anga 'a e ngaahi pangikē fakakomēsiale', 'a ia 'oku tu'utu'uni fakalao ke tauhi 'i he Pangikē Pule' (Statutory Reserve Deposit).
- h. Ke tauhi pē 'a e tu'unga 'o e hikihi 'i he totongi 'o e ngaahi koloa' (inflation reference rate) ke 'oua na'a laka hake 'i he peseti 'e 5.
- i. Muimui'i ofi 'a e lahi 'o e pa'anga ngāue 'a e ngaahi pangikee', pea liliu e peseti 'oku tu'utu'uni fakalao ke tauhi 'i he Pangikē Pule' (SRD) 'oka fiema'u.
- k. Vakai'i 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a e pa'anga tefito 'a e ngaahi pangikee' ke fe'unga, pea liliu 'a e tu'utu'uni lolotonga' 'i ha taimi 'e fiema'u ai.
- l. Fakafaingofua'i 'a e ngaahi tu'utu'uni fekau'aki mo e fetongi pa'anga muli' 'i ha taimi 'e fiema'u ai.
- m. Hokohoko atu pē 'a e founa lolotonga ki hono fakatau 'a e ngaahi pōnite 'a e Pule'anga'.
- n. Tauhi 'a e fetu'utaki vāofi mo e ngaahi kautaha fakapa'anga' ke fakapapau'i 'oku nau 'i ha tu'unga mateuteu fe'unga.
- ng. Hoko atu pē hono faka'ata kitu'a 'a e ngaahi tu'utu'uni ngāue 'a e Pangikē Pule' 'aki hono fakahā atu 'i he ngaahi fanongonongo tuku atu ki he kakai 'o e fonua'.
- o. Muimui'i ofi 'a e ngaahi uesia 'o e mafola fakamāmani lahi 'a e COVID-19 'i he ngaahi ngāue fakapa'anga' telia ha ngaahi faka'ilonga 'o ha tu'ulaveangofua.
- p. Fakapapau'i 'oku hokohoko atu pē 'a e talangofua 'a e ngaahi pangikē' mo e ngaahi kautaha fakapa'anga 'oku 'ikai ko ha pangikē ki he ngaahi tu'utu'uni Fakapule'anga fekau'aki mo e COVID-19, pea 'i he taimi tatau 'oku kei fakahoko pe 'a e ngaahi ngāue fakapa'anga' ki he kakai 'o e fonua'.

Í he lipooti á e Kōvana 'o e Pangikē Pule', Sione Ngongo Kioa, na'e 'i ai pe 'a e fakalalakala e ngaahi ngāue faka'ekonōmika fakalotofonua' 'i Mē 2021. 'I he vakai ki he sekitoa ngoue', vaotātaā' mo e toutai', naé kake hake á e ngoue naé uta ki tuápule'anga' tautefito ki he manioke' mo e talo. Naé fetō'aki á e ola e ngaahi ngāue í he tafa'aki 'o e fakatupu koloa' ó hā mai 'i he holo á e ngaahi nō ne tuku atu ki he sekitoa ngaahi koloa mo e ngaahi fiema'u faka'api', kae kake hake á e ngaahi nō ne tuku atu ki he sekitoa langa'. Naé í ai e kii fakalalakala í he sekitoa ngaahi ngāue' í he māhina', í he lahi ange á e lēsisita ó e ngaahi koniteina mei muli' mo e ngaahi me'alele'. Óku fenāpasi eni mo e kake hake á e totongi pa'anga ki he koloa hū mai mei muli' á ia óku ngali tokoni eni ki he sekitoa fefakatau'aki'.

Na'e holo peseti 'e 0.2 'a e hikihi 'o e totongi koloa' 'i he māhina Mē 2021, hili ia á 'ene tupu hokohoko talu mei 'Okatapa 2020, makatu'unga mei he holo á e ngaahi totongi me'akai fakalotofonua'. Na'e tupu peseti 'e 4.7 'a e hikihi fakata'u 'o e totongi koloa' makatu'unga mei he hiki fakatou'osi á e ngaahi totongi koloa hū mai mei muli' mo e fakalotofonua'. Ko e ngaahi koloa hū mai ne hiki hake hono totongi' óku kau ai e lolo', koloa me'akai', pea mo e tapaka', kae hiki e ngaahi totongi fakalotofonua' mei he mamafa ange á e koloa me'akai' mo e tapaka'.

Ko e tu'unga 'o e pa'anga talifaki 'i muli' (foreign reserves) naé kake hake í Mē 2021 áki á e \$9.9 miliona ki he \$689.5 miliona, 'o fe'unga ia mo e māhina 'e 12.0 ó e ngaahi koloa mo e ngāue hū mai'. Na'e makatu'unga 'a e kake ko eni' mei hono aútaki mai 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga mei hotau ngaahi hoa ngaue fakalalakala' ke tokoni'i e fakaakeake á Tonga mei he ngaahi uesia ó e COVID-19. 'I he taú', naé toe kake lahi pē á e tu'unga 'o e pa'anga talifaki 'i muli' áki á e \$199.9 miliona makatu'unga mei he lahi ange 'a e ngaahi tokoni fakapa'anga ki he patiseti 'a e Pule'anga', ngaahi tokoni fakapa'anga ki he ngaahi polōseki á e Pule'anga', moe talafi pa'anga taautaha mai mei hotau kainga í muli'.

'Oku kei malu pē 'a e fai fatongia 'a e ngaahi pangikee', 'o pou pou ki ai 'a e mālohi 'o 'enau pa'anga tefito' (capital), pēhē ki he hulu 'enau pa'anga ngāue' (liquidity). Na'e kake 'a e ngaahi fakahū pa'anga' he māhina' āki ā e \$9.5 miliona (peseti e 1.3) kae holo ā e ngaahi nō ne tuku atu' āki ā e \$1.5 miliona (peseti e 0.3). Í heéne pehee, naé holo 'a e lahi 'o e ngaahi fakahū pa'anga', 'i hono fakahoa ki he lahi 'o e ngaahi nō ne tuku atu' (loans/deposit ratio) ki he peseti é 64.9 mei he peseti é 66.0 í he māhina kuoósi'. 'Oku kei ma'ulalo pē eni 'i he tu'unga ma'ulalo taha 'oku tu'utu'uni' 'a ia ko e peseti 'e 80. Ko e 'avalisi 'o e totongi tupu 'i he nō mo e fakahū pa'anga' (weighted average interest rate spread) na'e holo hifo í he māhina' 'o Mē 2021 āki ā e poini peseti é 0.02, kae tupu 'i he ta'u' āki ā e poini peseti e 3.9 ki he peseti 'e 5.7.

'I he vakai fakamuimui 'a e Pangikē Pule' ki he tupu faka'ekonōmika fakalotofonua', 'oku kei tu'uma'u pē 'a e fakafuofua 'e holo 'a e tupu faka'ekonōmika' 'i he taú 2020/21. Ka neongo eni, koe tu'unga ó e pa'anga talifaki 'i mulí' óku ámanaki 'e kei fakafiemālie pē 'o lahi ange 'i he māhina' 'e 3 'o e koloa mo e ngāue hū mai'. Ko e tu'unga e hikihiki 'o e totongi koloa fakalūkufua' í he taú' 'oku fakafuofua é maólunga hake í he peseti é 5 makatu'unga mei he hiki e ngaahi totongi fakamāmani lahi ki he koloa lolo' mo e koloa fakatau'. Ka neongo ia, óku ámanaki é toe holo pē á e hikihiki ó e totongi koloa' ke maúlalo ange he peseti é 5 í he kuata fakaósi ó e 2021. Ko e ngaahi pangikē 'oku kei malu pē mo 'enau ngaahi ngāue', ó tokoni ki ai ā e hulu 'o 'enau pa'anga ngāue' mo e lahi énau sinoí pa'anga tefito'. 'Oku mātu'aki tokanga 'a e Pangikē Pule' ki hono muimui'i ofi 'a e ola 'o e ngaahi ngāue faka'ekonōmika' mo fakapa'anga', pea mateuteu ke liliu 'a e ngaahi fokotu'utu'u ngāue fakapa'anga lolotonga' 'o ka fiema'u ke pukepuke 'aki 'a e ma'uma'uluta fakalotofonua' mo fakatu'apule'anga', pea ke tokoni foki ki he tupu faka'ekonōmika fakalūkufua'.

Ki ha ngaahi fakamatala fakaikiiki kātaki 'o fetu'utaki ki he:

Tafa'aki 'Ekonōmika

Telefoni: (676) 24 057

Fax: (676) 24201

Email: nrbt@reservebank.to